

Posudek na disertační práci Kláry Pinerové *Komparace československého a německého vězeňského systému po druhé světové válce* (ÚHSD FF UK, 2013)

Petr Roubal

V Praze, dne 7. května 2013

Předložená práce se zabývá vznikem, vývojem a fungováním dvou vězeňských systémů státně-socialistického Československa a NDR. Práce si klade základní teoretickou otázku: do jaké míry je vězeňský systém v obou zemích produktem sovětizace. Hlavní metodou práce je komparace dvou případových studií.

Předložená práce je mimořádně zdařilá jak po teoretické, tak i metodologické stránce. Samotná výzkumná otázka, tj. role sovětizace v transformaci východní Evropy, je jednou z nejdůležitějších otázek ve studiu komunismu obecně. Zvolená metoda, tj. komparace dvou případových studií zcela odpovídá položené otázce a v kombinaci s důkladnou prací s archivními i sekundárními prameny vedla k důležitým novým poznatkům na tomto poli. Komparované případy byly správně zvolené, jedná se o dva vězeňské systémy, které mají řadu shodných znaků (např. velikost vězeňské populace, právně-historický vývoj, stav ekonomického rozvoje – včetně shodného faktoru těžby uranu), jejichž rozdílný vývoj tak dovoluje demonstrovat limity sovětizace. Sovětizací (autorka se důkladně věnuje i analýze vlastního termínu) v tomto případě myslíme vynucené přejímání stalinského modelu vládnutí. Autorka ukazuje, že mnohem významnější roli hrála sebe-sovětizace, tj. dobrovolné napodobování sovětského vzoru, často bez jeho dostatečné znalosti. Silnou stránkou komparace použité v této práci je její historické ukotvení. Autorka komparuje nejen vlastní státně-socialistické vězeňské systémy obou zemí, ale i jejich historický vývoj. Díky tomu je také schopna dále upřesnit míru sovětizace, protože mnohá opatření ve vězeňství, zejména československém, která byla vydávána za státně-socialistickou inovaci, ve skutečnosti navazují na předválečné reformy vězeňství. Důkladné historické ukotvení také umožnilo autorce docenit zásadní právní, ale i kulturní zlom, který přinesl odsun a retribuice do chápání vztahu státu a jedince (pochopitelně v historické návaznosti na okupaci). Rok 1948 tedy nepřináší zcela nový vězeňský režim, ale akceleraci poválečných trendů, což autorka dobře demonstrovuje na příkladu nucené práce při těžbě uranu. Co se týče teoretického a metodologického uchopení práce, jedinou drobnější výhradou může být, že autorka nechává některé své zásadní závěry v implicitní formě a nevymezuje se dostatečně a explicitně vůči převládající historiografii o perzekuci za komunismu (případně historiografii komunismu jako takové).

Předložená práce je také mimořádně významná rozsahem zpracovaných archivních pramenů. Autorka prostudovala celou řadu archivních fondů (často neuspořádaných), a to jak pro komunistické Československo, tak i pro NDR. Práce používá pouze omezeně (zejména v kapitole „Nový dozorce“) výpovědi samotných vězňů. Toto omezení je zřejmě reakcí na převládající trend pamětnické historiografie komunistické represe.

Drobné výhrady, které je možné k práci mít, jsou především stylistického rázu. Nicméně pro knižní vydání, které by bylo velmi žádoucí, by bylo vhodné je zpracovat. Úvod práce, zejména ve srovnání s výborným Závěrem nedostatečně prezentuje zásadní poznatky, ke kterým autorka dospěla. Dokonce na s. 12 popírá jednu ze svých hlavních tezí, když tvrdí, že snaha o poválečnou humanizaci vězeňství byla zmařena nástupem nové diktatury. Zde se také autorka nedostatečně vymezuje vůči existující literatuře (neadresně hovoří o „jiných autorech“) a místo toho podává dosti rozvláčný

přehled existující, povětšinou velmi chabé, historiografie tohoto tématu. V předložené práci často nefunguje propojení mezi obecným úvodem jednotlivých kapitol a vlastní analýzou. V historickém kontextu autorka sahá příliš daleko (16. století) a vlastní témata uvozuje příliš ze široka, čímž zatěžuje práci četnými banálními sděleními (např. „V roce 1917 se přes Rusko převalily dvě revoluční vlny, které znamenaly zásadní obrat pro ruskou společnost.“). Podobně není třeba čtenářům obsáhle vysvětlovat, kdo byl například Dzeržinskij. Na s. 57 se autorka nedostatečně vypořádává s otázkou pracovních táborů druhé republiky, a to zvláštním odkazem na „boj Československa o nezávislost“. Zejména v sekci o pracovních táborech NDR podává autorka příliš detailní popis jednotlivých zařízení (někdy s pouhými desítkami uvězněných), aniž by to bylo nutné pro jinak zásadní tezi o specifickém postavení těchto zařízení.

Závěr: Předloženou práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

